

HET BEHEER VAN DE BEEGDERHEIDE: VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST

J.G.S. van den Berg, gemeente Heel, Postbus 5000, 6097 AS Heel

In maart 1995 heeft de gemeente Heel opdracht gegeven aan het Natuurhistorisch Genootschap Limburg om de Beegderheide te inventariseren. Hierbij zijn opmerkelijke waarden aangetoond. De Beegderheide blijkt voor een aantal planten- en diersoorten van groot belang te zijn. Uit de inventarisaties is bovendien gebleken dat een groot deel van de huidige natuurwaarden op het punt staat te verdwijnen. Bijstelling van het huidige beheer is dringend gewenst.

In dit artikel zal kort worden ingegaan op het tot nu toe gevoerde beheer en het toekomstige beleid ten aanzien van de Beegderheide. Dit artikel spitst zich toe op de terreinen die onder het beheer vallen van de gemeente Heel.

GEBIEDS-BESCHRIJVING

De Beegderheide ligt op de westelijke oever van het Maasdal. Het is een van de zeer weinige plaatsen waar nog sprake is van een

overgang van het voedselrijke uiterwaardenlandschap naar de hogere, voedselarme dekzanden.

Het deel van de Beegderheide dat eigendom is van de gemeente (circa 200 ha) bestond oorspronkelijk uit droge en vochtige heide-typen, stuifzand en vennen. Vanaf 1934 tot 1975 zijn grote delen van de heide beplant

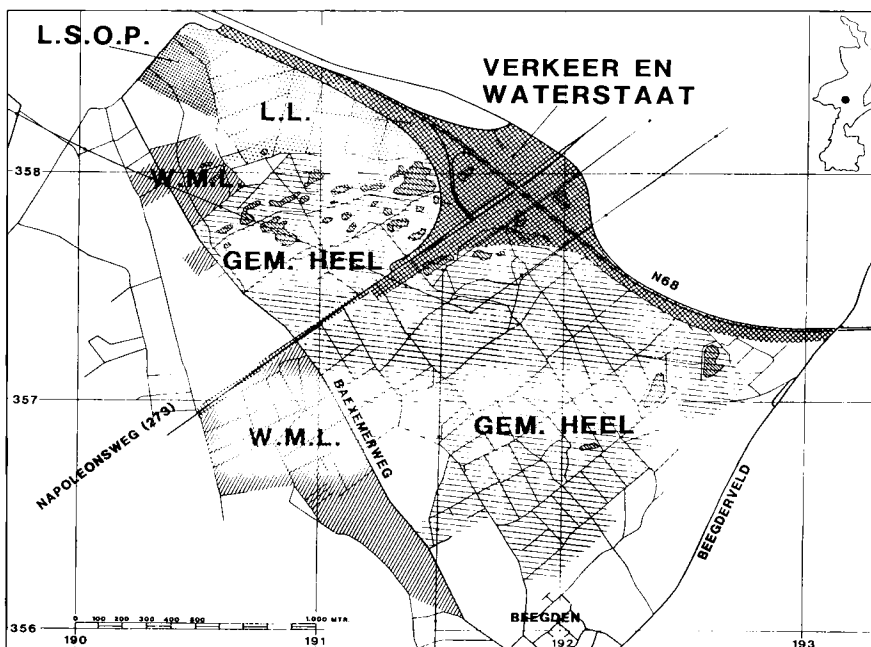
met bos, voornamelijk ten behoeve van het gebruik in de mijnbouw. Hierbij is vooral Grove den en Corsicaanse den geplant. In de tachtiger jaren is op kleine schaal dennenbos geroooid en beplant met inheemse loofbomen. Circa 65 ha heide, stuifzand en vennen zijn nooit bebost. Ten gevolge van natuurlijke successie en negatieve milieu-invloeden zijn grote delen van deze heide inmiddels overgegaan in bos.

Naast de gemeente Heel worden grote delen van de Beegderheide beheerd door de Waterleidingmij Limburg, Stichting Het Limburgs Landschap, Rijkswaterstaat, L.S.O.P. (opleidingsinstituut politie) en diverse particulieren (figuur 1).

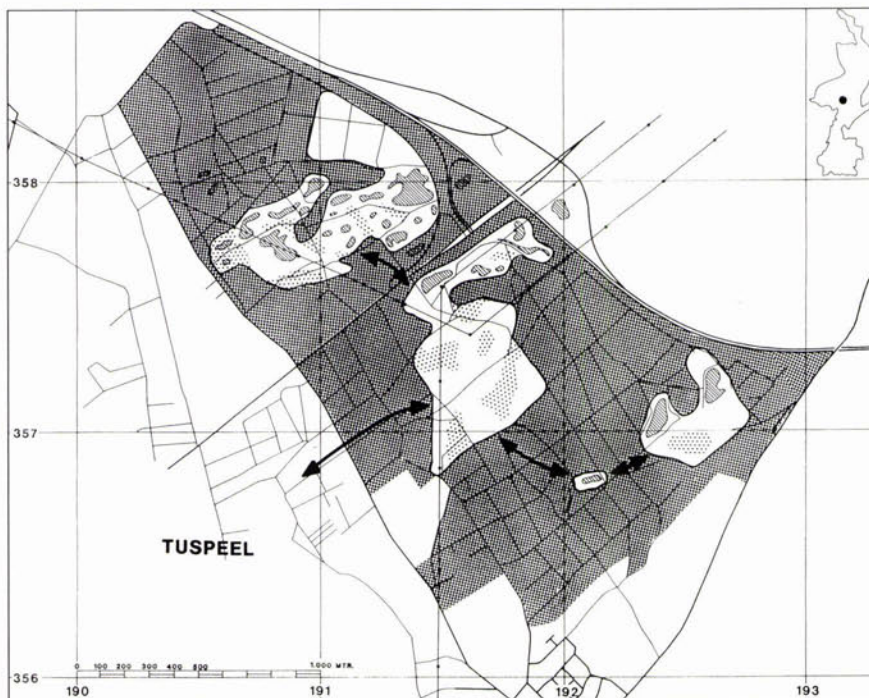
EVALUATIE VAN HET HUIDIGE BEHEER

Het huidige beheer is hoofdzakelijk afgestemd op het duurzaam instandhouden van de bossen. De loof- en dennenbossen worden momenteel in een cyclus van circa vijf jaar gedund. Jaarlijks wordt in ongeveer een vijfde deel van de bossen dunningswerk uitgevoerd. De dunningen zijn erop gericht het aandeel aan inlands hout (met name eik en berk) te vergroten. Op termijn zal dit een stabiel, gemengd bos opleveren. Uiteraard is dit een proces van lange adem.

Op de heideterreinen en bij de vennen is, in tegenstelling tot de bossen, nooit een gericht beheer gevoerd. Aan het beheer van heideterreinen en vennen is nagenoeg volledig voorbijgegaan. De kwaliteit van de heideterreinen en de vennen gaat in een gestaag tempo achteruit. In het algemeen gaat de kwaliteit van de heideterreinen achteruit doordat ze dichtgroeien met boomopslag, vergrassen en de heide uiteindelijk geheel verdwijnt. Op termijn zal elk heideterrein door natuurlijke successie zichzelf omvormen tot bos indien niet voortijdig wordt ingegrepen. Op de Beegderheide is momenteel ruim de helft van

FIGUUR 1. Eigendomsverhoudingen op de Beegderheide.

FIGUUR 2. Beheersvisie van de Beegderheide. 1. beheer primair afgestemd op de ontwikkeling van bos (donker gestippeld); 2. beheer primair afgestemd op de ontwikkeling van heide en boomrijke heide (respectievelijk blanco en licht gestippeld); 3. realisering van verbindingzones tussen de diverse heideterreinen op langere termijn (dubbele pijlen)

de heide die nooit is beplant op natuurlijke wijze vergrast of verbost. Deze spontane bossen variëren in leeftijd van drie tot circa dertig jaar. Ten gevolge van de versnippering en verbossing van de resterende heideterreinen zijn veel van de aanwezige biologische en landschappelijke waarden verloren gegaan. De kwaliteit van de vennen is teruggelopen ten gevolge van verbossing en verzuring. Invallend blad, stuifmeel en beschaduwing vormen acute bedreigingen voor de ven-biotopen.

BEHEERSVISIE

Uit de inventarisaties die door het Natuurhistorisch Genootschap zijn uitgevoerd is gebleken dat de Beegderheide van groot belang is voor een aantal kritische, zeldzame planten en dieren. Met name geldt dit voor de soorten van stuifzanden, droge en natte heide. Om deze terreintypen te behouden is de Nederlandse overheid een instandhoudingsplicht aangegaan (EUROPESE COMMISSIE, 1992). Negatieve milieu-invloeden, vergrasping en verbossing leiden ertoe dat juist deze terreintypen aan kwaliteit inboeten. Doelstelling van de gemeente is om het laten functioneren van de resterende stuifzanden, hei-

deterreinen en vennen een centrale rol in het toekomstige beheer te geven.

Een probleem hierbij is dat het areaal heide en stuifzanden inmiddels dusdanig klein geworden is dat de levensvatbaarheid van de aanwezige restpopulaties planten en dieren in het geding dreigt te komen. Bovendien zijn de restanten heide versnipperd. Areaalvergroting van de heideterreinen en stuifzanden dient, waar dit redelijkerwijs mogelijk is, te worden nagestreefd. Bovendien moet gepoogd worden de resterende heideterreinen en stuifzanden met elkaar in verbinding te brengen. De verregaande verbossing van de Beegderheide dient dan ook te worden teruggedrongen. Ook voor het beheer van de vennen is het belangrijk een deel van de verbossing tegen te gaan.

Belangrijk bij het toekomstige heide- en venbeheer is dat het gebiedseigen karakter van de Beegderheide niet verloren gaat. Er moet gestreefd worden naar een structuurrijke boomheide. Uitgestrekte "kale" heideterreinen zoals die kunnen worden aangetroffen in bijvoorbeeld de Veluwe moeten op dit relatief kleine geaccidenteerd terrein niet worden nagestreefd.

In de bossen dient het huidige beheer in grote lijnen te worden gecontinueerd. Er moet

gestreefd worden naar een multifunctioneel bos met als hoofdfuncties houtproductie, natuur en recreatie. De bossen kunnen een belangrijke rol spelen als geluids- en stoffilter voor de gevoelige heideterreinen en dienen daarbij tevens als eerste opvang van recreanten. In figuur 2 is aangegeven waar het toekomstige beheer primair op zal worden afgestemd: enerzijds op de ontwikkeling van heidestructuren en anderzijds op het instandhouden van opgaand bos.

Op langere termijn moet gestreefd worden naar corridors tussen de drie deelgebieden. Ook dient op termijn aansluiting te worden gezocht met de heideterreinen op de eigendommen van de Waterleidingmaatschappij, Rijkswaterstaat en het Limburgs Landschap.

HERSTELBEHEER

Heideterreinen zijn op zich zeer eenvoudig te regenereren. Door allerlei maatregelen zoals het verwijderen van boomopslag, maaien, plaggen (het verwijderen van de strooisellaag) kunnen de ideale omstandigheden voor de kieming van heide ontstaan. Proefsgewijze uitvoering van beheersmaatregelen zoals begrazing, maaien en plaggen heeft de laatste jaren aangetoond dat zeer spectaculaire resultaten kunnen worden behaald. Struikheide, Dopheide en Kleine zonnedauw slaan massaal op zodra een vergrast heideterrein geplagd wordt. Opmerkelijk is bovendien de natuurlijke verjonging van de zeldzame Klokjesgentiaan op enkele plagproefjes. In 1995 werden voor het eerst twee kiemplanten gevonden op plagplekjes die op dat moment drie jaar oud waren. Dit jaar zijn wederom nieuwe zaailingen gevonden. Het gaat nu om zeven nieuwe planten in drie plagproefjes. Ditmaal betreft het plagproefjes van drie en vier jaar oud. Eveneens spectaculair is de terugkeer van Bruine snavelbies en Veelstengelige waterbies in juli van dit jaar. Deze landelijk bedreigde soorten zijn opgedoken in geplagde perceeltjes van vier jaar oud. Het zal duidelijk zijn dat de regeneratie van heide op zich geen probleem hoeft te zijn. Er zijn binnen enkele jaren opmerkelijke resultaten te behalen.

In eerste instantie zal het herstelbeheer bestaan uit het terugdringen van de verbossing. Vrijkomend takhout en stammen moeten uit het terrein worden verwijderd. Aansluitend

FIGUUR 3. Vergraste heide, zuidelijk gedeelte van de Beegderheide (foto: J. Hermans).

moet geplagd worden op plaatsen waar zich een dikke strooisellaag gevormd heeft. Waar dit niet het geval is en op plekken waar nog heide in de ondergroei voorkomt, kan in eerste instantie volstaan worden met het verwijderen van boomopslag.

Venranden dienen eveneens vrijgesteld te worden van bomen. Venbodems en oevers moeten worden ontdaan van slib tot op de minerale bodem.

VERVOLGBEHEER

Door natuurlijke successie zal de heide op termijn weer verdwijnen en plaats maken voor grassen en bomen. Dit betekent dat er blijvend moet worden ingegrepen om de heide in stand te houden (figuur 3).

De meest voor de hand liggende beheersmethode van heide is begrazing met schapen. Schapen zijn in Nederland immers van oudsher de "beheerders" van heideterreinen. Bovendien is de Beegderheide te schraal voor begrazing met bijvoorbeeld runderen. Begrazing met paarden verdient geen voorkeur omdat daar de plaatselijk te handhaven bomen het slachtoffer van kunnen worden.

Paarden hebben immers de neiging de bast van bomen aan te vreten. Vooralsnog wordt derhalve uitgegaan van begrazing met schapen.

Begrazing kan op diverse wijzen. Voor een loslopende kudde met herder is het gebied niet geschikt. Het terrein is te klein, te onoverzichtelijk en er liggen te veel drukke wegen rondom het gebied om dit als een reële optie te zien. Er dient gewerkt te worden met vaste of verplaatsbare rasters. Een vast raster heeft als voordeel dat het toezicht op de kudde beperkt kan worden. Financieel is dit dan ook de meest aantrekkelijke optie. Is een vast raster eenmaal geplaatst dan zijn de kosten voor de begrazing beperkt. Een raster heeft een levensduur van circa twintig jaar. Is een vast raster aanwezig dan is het beheer voor een lange periode gegarandeerd. Bovendien heeft een vast raster als groot bijkomend voordeel dat de recreatie makkelijk gestuurd kan worden. Uit kwetsbare en verstoringsgevoelige delen van de heide kunnen recreanten zo nodig geweerd worden. Bijsturing van het begrazingsbeheer is eenvoudig door tijdelijk bepaalde kwetsbare delen aan het begrazingsbeheer te onttrekken.

De beste resultaten worden over het algemeen behaald bij intensieve periodieke begrazing. Een intensieve begrazing die erop ge-

richt is met een relatief grote kudde in een korte periode zo veel mogelijk biomassa aan het terrein te onttrekken, biedt de beste perspectieven voor natuurontwikkeling.

Hoogstwaarschijnlijk moet er rekening mee worden gehouden dat hier gedurende de eerste twee jaren van moet worden afgeweken. Een kleine kudde die permanent in het gebied aanwezig is kan de opslag van Amerikaanse vogelkers te lijf gaan. Is de Amerikaanse vogelkers eenmaal verdwenen dan kan worden overgegaan op bovengenoemde periodieke begrazing.

SUMMARY

MANAGING THE BEEGDERHEIDE: PAST, PRESENT AND FUTURE

This article discusses the present management and the desired future management of the Beegderheide area.

Notwithstanding the lack of specific management, the major scientific value of the Beegderheide area is still located in its vestiges of heathland, pools and drift sands. The Beegderheide is still highly important for a number of rare and critical species of dry and wet heathlands and pools.

Safeguarding these assets for the future requires extension of the heathland area and reducing the fragmentedness of the heathlands and drift sands. This will mean controlling the spontaneous appearance of trees, and may include removal of the topsoil where thick humus layers have formed. Silt layers will have to be removed from the edges and bottoms of the pools.

Subsequently, prevention of renewed dominance of grasses and trees will demand a permanent intervention in the natural succession. Periodic grazing by sheep within a permanent fence offers the most favourable perspective

LITERATUUR

EUROPESE COMMISSIE, 1992. Natuurlijke habitats van communautair belang voor de instandhouding van de wilde flora en fauna. EEG richtlijn 92-43.